

La competència en comunicació audiovisual: proposta articulada de dimensions i indicadors

Joan Ferrés Prats

El concepte de *competència* va néixer associat al món laboral, al món de l'empresa. Gradualment va anar sent integrat en el món acadèmic, fins a convertir-se en l'eix conceptual de les reformes educatives a la majoria dels països de la Unió Europea, inclòs l'Estat espanyol.

Se sol entendre per *competència* una combinació de coneixements, capacitats i actituds que es consideren necessaris per a un determinat context. L'abandonament en què es troba l'educació en comunicació audiovisual (ECA) es posa de manifest, doncs, en el fet que, malgrat que el nostre context cultural és marcadament audiovisual, l'ECA no té gairebé cap presència en els currículums educatius.

S'ha de reconèixer que en el nostre país hi ha experiències molt valuoses d'educació en comunicació audiovisual. Però, atenent al conjunt de la societat, aquestes experiències resulten puntuals, anecdòtiques, poc representatives. A més, des del punt de vista de les competències, són ben poques les temptatives, explícites o implícites, que s'han fet per definir el que seria una persona competent en comunicació audiovisual.

Com a membre del grup UNICA (Unitat d'Investigació en Comunicació Audiovisual) de la Universitat Pompeu Fabra, Joan Ferrés, en col·laboració amb Mercè Oliva, i amb el patrocini del Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC), va dur a terme l'any 2005 una iniciativa tendent a definir i a consensuar aquest concepte. Es va elaborar un primer document a partir de l'experiència de l'equip d'investigadors i de l'anàlisi de les experiències més reeixides dutes a terme en els països que han destacat més en aquest camp.

Joan Ferrés Prats

Professor del Departament de Periodisme i Comunicació Audiovisual de la Universitat Pompeu Fabra

El document va ser enviat a 54 experts de l'àmbit iberoamericà que s'han fet conèixer per les seves aportacions en aquest àmbit acadèmic. Amb les observacions i els suggeriments dels 46 experts que van respondre a la demanda es va elaborar un segon document, que va ser enviat a 14 experts de l'estat espanyol perquè l'analitzessin i el valoressin. Finalment, aquests experts van debatre les propostes i les observacions en un seminari presencial realitzat a Barcelona i van consensuar el document definitiu¹.

El valor principal del document *Competències en comunicació audiovisual* rau, doncs, en que és el resultat de les aportacions dels experts més reconeguts de l'àmbit iberoamericà i que ha estat consensuat pels experts més reconeguts de l'Estat espanyol.

Es tracta, per descomptat, d'un document que sempre haurà de ser provisional, un document que s'hauria d'anar revisant contínuament, a mida que es van fent experiències d'educació en comunicació audiovisual. Però és un document que pot servir de base tant pel que fa als criteris des dels quals s'hauria de plantejar aquesta educació com pel que fa a les dimensions que s'hi haurien d'atendre.

Competències en comunicació audiovisual

Introducció

Justificació de la proposta

L'abandonament en el qual es troba l'educació en comunicació audiovisual es manifesta, entre altres coses, per la falta d'una definició precisa i consensuada de què

¹ En un apèndix al final de l'article consten els noms dels experts que van participar en les dues fases de la iniciativa.

comporta ser competent en aquest àmbit i, com a conseqüència, per l'absència d'avaluacions sobre el nivell de competència de les persones.

L'eficàcia dels processos d'ensenyament-aprenentatge està condicionada en bona mesura per l'eficàcia dels sistemes d'avaluació que s'hi incorporin. D'altra banda, no hi pot haver uns sistemes d'avaluació vàlids sense una definició precisa dels coneixements, les habilitats i les actituds que cal haver aconseguit per poder considerar-se competent en un àmbit acadèmic.

El document se situa en el marc del programa de treball de la Unió Europea "Education and Training 2010", dins del grup de treball sobre "Competències clau per a un aprenentatge al llarg de tota la vida. Un marc de referència europeu". El mes de març del 2000, el Consell Europeu de Lisboa va marcar un nou objectiu estratègic per a la Unió Europea: els sistemes d'educació i formació s'han d'adaptar a les demandes de la societat del coneixement; per això, els estats membres han d'establir un marc europeu que defineixi les noves destreses bàsiques que els europeus han de dominar en el marc d'un procés d'aprenentatge al llarg de tota la vida. Aquest marc ha d'incloure les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC), la cultura tecnològica, les llengües estrangeres, l'esperit emprenedor i les habilitats socials. Amb aquesta finalitat, es creen grups de treball sobre competències clau.

Dos anys després, el febrer de 2002, en el Consell de Barcelona s'accentuava la necessitat d'acció per millorar el domini de les destreses bàsiques. En particular, es va demanar una atenció especial a l'alfabetització digital i a les llengües estrangeres. Es tracta de definir quines són les competències necessàries per a tothom en la societat del coneixement. El grup de treball B denominat "Competències clau per a un aprenentatge al llarg de tota la vida" ha definit un marc compost per vuit dominis de competències clau que es consideren necessàries per a tothom en la societat del coneixement, entre les quals figura en quart lloc la *competència digital*.

Doncs bé, derivat d'aquest mandat, els sistemes educatius han de definir i fomentar les competències clau que ha d'adquirir l'alumnat en l'etapa escolar, en el marc de les seves competències.

Es pot definir la *competència clau* com un conjunt multifuncional i transferible de coneixements, destreses i

actituds que totes les persones necessiten adquirir en el procés d'ensenyament obligatori per a la seva realització i desenvolupament personal, inclosió a la societat i accés a l'ocupació. Han de ser transferibles i, per tant, aplicables en determinats contextos i situacions.

En el document de treball anteriorment citat sobre competències clau s'estableix que la competència digital — que abraça tant les tecnologies de la informació com de la comunicació— "implica l'ús confiat i crític dels mitjans electrònics per al treball, l'oci i la comunicació. Aquestes competències estan relacionades amb el pensament lògic i crític, amb les destreses per al maneig de la informació a un alt nivell, i amb el desenvolupament eficaç de les destreses comunicatives".

Aquest desenvolupament eficaç de les destreses comunicatives suposa en l'individu una imprescindible *competència en comunicació audiovisual*, que entenem com la capacitat d'un individu per interpretar i analitzar des de la reflexió crítica les imatges i els missatges audiovisuals i per expressar-se amb una mínima correcció en l'àmbit comunicatiu. Aquesta competència està relacionada amb el coneixement dels mitjans de comunicació i amb l'ús bàsic de les tecnologies multimèdia necessàries per produir-la.

Parlem de *comunicació audiovisual* per referir-nos a totes aquelles produccions que s'expressen mitjançant la imatge i/o el so en qualsevol classe de suport i de mitjà, des dels tradicionals (fotografia, cinema, ràdio, televisió, vídeo) fins als més recents (videojocs, multimèdia, Internet...).

El Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC) ha fet una aportació pionera ja que ha instrumentat dispositius tant de consulta com d'interacció entre experts per definir amb rigor disciplinar els marcs referencials que delimiten el concepte de *persona competent en comunicació audiovisual* (CA).

Disseny de la proposta

Amb aquesta finalitat s'han dut a terme dues activitats destinades a la definició consensuada del concepte esmentat:

1. Elaboració d'un document base, en el qual es defineixi el concepte de *persona competent en comunicació audiovisual* (CA). A partir de l'experiència dels autors del document, confrontada amb l'anàlisi de textos elaborats en països en els quals es treballa l'educació en comunicació audiovisual (ECA), es va redactar un document base en el

qual es definien les dimensions que configuren la noció de *competència no professional* en l'àrea de la CA i es presentaven els indicadors que es consideraven adequats per avaluar-la. Aquest document va ser valorat, via correu electrònic, pels principals especialistes en la matèria en l'àmbit iberoamericà. Se'ls va convidar a realitzar tota mena de modificacions, suggeriments i crítiques escrites que consideressin una aportació a la redacció del document definitiu.

2. Jornada de discussió. En una segona fase, el dia 11 de novembre es va celebrar una jornada a la qual van assistir els principals experts de l'Estat en la matèria per debatre el document amb les aportacions, amb l'objectiu de consensuar una definició sobre el que s'entén per persona competent en comunicació audiovisual i delinear els indicadors que s'han de tenir en compte per possibilitar-ne l'avaluació.

La proposta comporta tres tipus d'implicacions:

- Per arribar a aquest document era precís tenir en compte què es considera que hauria de ser conegut, la qual cosa implica una dimensió **normativa**.
- Aquest document, per ser eficaç, hauria de poder servir com a instrument per mesurar, és a dir, ser útil en una dimensió **descriptiva**.
- El producte descriptiu final hauria de servir posteriorment per contribuir a elaborar els objectius, processos i continguts en comunicació audiovisual que haurien de ser desenvolupats i adquirits per l'alumnat amb caràcter general al final de l'ensenyament secundari obligatori i servir de base per al desenvolupament de posteriors aprenentatges en aquest camp al llarg de tota la vida; com també els continguts del currículum universitari per a la formació dels futurs professors i futurs professionals de la comunicació i la informació en general.

Àmbits d'incidència

Es descriuen a continuació dos criteris pels quals s'haurien de regir els nivells de competència que es descriuen posteriorment. El primer incideix en l'aspecte personal i el segon en l'operatiu.

- 2** Aquestes dimensions no poden concebre's de cap manera com a compartiments estancs. Cadascuna només pot entendre's en relació amb les altres.

En l'aspecte personal: interacció entre emotivitat i racionalitat

Es tracta que les persones siguin capaces de prendre consciència de les emocions que estan en la base de la fascinació que exerceixen les imatges i de convertir-les en el desencadenant de la reflexió crítica. Es tracta que siguin capaces de passar del simple plaer de mirar la imatge i interaccionar-hi al de pensar-la i d'aquí al de pensar creant imatges, convertint la capacitat d'anàlisi, el sentit crític, la fruïció estètica i l'expressió creativa en noves fonts de satisfacció.

En altres paraules, perquè una persona pugui ser considerada competent en comunicació audiovisual no se li ha d'exigir que, com a espectadora, substitueixi l'emoció per la reflexió, sinó que ha de ser capaç de convertir l'emoció en reflexió i la reflexió en emoció.

En l'aspecte operatiu: interacció entre la lectura crítica i l'expressió creativa

Una persona competent en comunicació audiovisual ha de ser capaç alhora d'interpretar adequadament missatges audiovisuals i d'expressar-se amb una mínima correcció en aquest àmbit comunicatiu.

En altres paraules, ha de ser capaç de realitzar una anàlisi crítica dels productes audiovisuals que consumeix i, al mateix temps, de produir missatges audiovisuals senzills que siguin comprensibles i comunicativament eficaços.

Dimensions

La competència en comunicació audiovisual comporta el domini de conceptes, procediments i actituds relacionats amb el que podrien considerar-se les sis dimensions fonamentals de la comunicació audiovisual:²

1. El llenguatge

- Coneixement dels codis que fan possible el llenguatge audiovisual i capacitat d'utilitzar-los per comunicar-se de manera senzilla però efectiva.

- Capacitat d'anàlisi dels missatges audiovisuals des de la perspectiva del sentit i la significació, de les estructures narratives i de les categories i gèneres.

2. La tecnologia

- Coneixement teòric del funcionament de les eines que fan possible la comunicació audiovisual, per poder entendre com són elaborats els missatges.

- Capacitat d'utilització de les eines més senzilles per comunicar-se de manera eficaç en l'àmbit de l'audiovisual.

3. Els processos de producció i programació

- Coneixement de les funcions i tasques assignades als principals agents de producció i les fases en les quals es descomponen els processos de producció i programació dels diferents tipus de productes audiovisuals.

- Capacitat d'elaborar missatges audiovisuals i coneixement de la seva transcendència i implicacions en els nous entorns de comunicació.

4. La ideologia i els valors

- Capacitat de lectura comprensiva i crítica dels missatges audiovisuals, pel que fa a representacions de la realitat i, en conseqüència, com a portadors d'ideologia i de valors.

- Capacitat d'anàlisi crític dels missatges audiovisuals, entesos alhora com a expressió i suport dels interessos, de les contradiccions i dels valors de la societat.

5. Recepció i audiència

- Capacitat de reconèixer-se com a audiència activa, especialment a partir de l'ús de les tecnologies digitals que permeten la participació i la interactivitat.

- Capacitat de valorar críticament els elements emotius, racionals i contextuals que intervenen en la recepció i valoració dels missatges audiovisuals.

6. La dimensió estètica

- Capacitat d'analitzar i de valorar els missatges audiovisuals des del punt de vista de la innovació formal i temàtica i l'educació del sentit estètic.

- Capacitat de relacionar els missatges audiovisuals amb altres formes de manifestació mediàtica i artística.

Indicadors

1. Llenguatge audiovisual

1.1. Àmbit de l'anàlisi

1.1.1. Els codis

- Capacitat d'analitzar i valorar l'ús dels recursos formals vinculats a la imatge des del punt de vista expressiu i estètic.

- Capacitat d'analitzar i valorar l'ús del càsting (presència física i interpretació d'actors i presentadors), l'escenari, maquillatge i vestidor.

- Capacitat d'analitzar i valorar els tipus d'il·luminació utilitzats i les funcions expressives i/o estètiques que compleixen.

- Capacitat d'analitzar i de valorar l'ús del so i la funció expressiva i estètica que compleix, en interacció amb els altres elements expressius.

- Capacitat d'analitzar i de valorar l'ús de l'edició com a recurs per conferir sentit, ritme i significació a les imatges i sons en funció de la seva interacció.

- Coneixements bàsics sobre l'evolució del llenguatge audiovisual al llarg de la història i sobre els canvis i innovacions introduïts en els diferents mitjans.

1.1.2. Mitjans, tipus i gèneres

- Capacitat d'identificar les característiques expressives específiques de cada mitjà.

- Capacitat de distingir entre ficció i no ficció, i de valorar un missatge audiovisual en funció de la categoria i el gènere al qual pertany.

- Capacitat d'identificar les característiques del relat, els informatius, la publicitat, els concursos i els magazins, *reality shows*, *talk shows* i debats.

1.1.2.1. Relat audiovisual

- Capacitat d'analitzar i de valorar l'estructura narrativa d'un relat audiovisual i els mecanismes de la narració.

- Capacitat d'analitzar i valorar els personatges en un relat audiovisual i els rols narratius que assumeixen.

- Capacitat d'analitzar i de valorar un relat en funció del públic objectiu al qual es dirigeix.

- Capacitat d'identificar i valorar què aporta la interactivitat al relat.

1.1.2.2. Informatius

- Capacitat de valorar la informació audiovisual com un exercici de seleccionar i descartar en el qual incideixen diferents criteris, el més important dels quals és la imatge.
- Capacitat de valorar la informació en funció de l'ordre en el qual apareixen les notícies, del temps que se'ls dedica, el relat del que es diu explícitament i l'absència del que s'omet.
- Capacitat d'entendre el substrat empresarial propi dels mitjans i valorar les conseqüències que això pot tenir en el tractament informatiu.
- Capacitat d'entendre que l'exercici de la informació implica la presa de decisions de contingut i presentació i que no existeix una regla objectiva per a aquest propòsit.
- Capacitat de comprendre que aquest exercici d'interpretació permet la pluralitat i la llibertat d'expressió, i que pot donar peu a un tractament informatiu veraç o la manipulació dolosa.
- Capacitat de detectar i valorar les diferències en el tractament de la informació d'una mateixa notícia que ofereixen diferents mitjans i d'entendre que les diferents visions del món incideixen en la visió social de la realitat.

1.1.2.3. Publicitat³

- Capacitat d'anàlisi crític d'anuncis des del punt de vista de les necessitats i desigs del destinatari: satisfà necessitats o crea desigs?
- Capacitat d'anàlisi i valoració d'anuncis en funció del benefici del producte que es presenta, un avantatge funcional o un valor afegit, de tipus psicològic o sociològic.
- Capacitat de discernir si en un missatge publicitari es recorre a mecanismes de tipus racional, vinculats a l'argumentació, o d'emotivitat primària, vinculats a la seducció.
- Capacitat de comprensió i valoració crítica de formes de publicitat indirecta com l'emplaçament de producte (*product placement*).

1.1.2.4. Concursos

- Capacitat per analitzar les finalitats del concurs.
- Capacitat per analitzar les estratègies utilitzades pels concursants.
- Capacitat per conèixer la relació existent amb la publicitat explícita i implícita en aquest tipus de programes.
- Capacitat per analitzar els valors explícits i implícits.

1.1.2.5. Magazins, reality shows, talk shows i debats

- Capacitat d'identificar la finalitat de la gestió de la paraula.
- Capacitat per analitzar el tipus de relació construïda amb l'audiència.
- Capacitat d'identificar els valors i models construïts a través dels personatges, els presentadors i la narrativa.

1.2. Àmbit de l'expressió

- Capacitat d'elaborar imatges estàtiques i en moviment amb un ús correcte dels recursos formals vinculats a la imatge.
- Capacitat de relacionar imatges de manera creativa, per tal de dotar-les d'un nou sentit a partir de la seva interacció.
- Capacitat d'associar imatges a textos verbals de manera original per aconseguir síntesis expressives amb nous valors comunicatius.
- Capacitat d'integrar imatges i so creativament, per formar nous productes audiovisuals.

2. La tecnologia

2.1. Àmbit de l'anàlisi

- Coneixement dels principis fisiològics i físics que fan possible la percepció en la comunicació audiovisual.
- Coneixement de les innovacions tecnològiques més importants que s'han anat desenvolupant al llarg de la història de la comunicació audiovisual.
- Capacitat de detectar la manera com s'han realitzat els efectes més elementals.

3 Serveixen per a la publicitat tots els indicadors facilitats en l'apartat de Relats audiovisuals, sobretot respecte a estereotips i valors.

2.2. Àmbit de l'expressió

- Capacitat de maneig d'equips de registre visual (càmera de fotografia i de vídeo) i sonor (micròfons i gravadores) amb els mínims exigibles de correcció tècnica.
- Maneig elemental dels sistemes d'edició electrònica i digital d'imatges i sons.
- Maneig elemental dels sistemes de captació i modificació digital de les imatges.

3. Processos i agents de producció i programació

3.1. Àmbit de l'anàlisi

- Coneixements bàsics dels factors que converteixen els missatges audiovisuals en productes sotmesos als condicionaments socioeconòmics de tota indústria.
- Coneixement de les diferències entre mitjans de titularitat pública i privada.
- Coneixement de les diferències fonamentals entre les emissions en directe i en diferit en els diferents mitjans.
- Coneixements bàsics de les fases que constitueixen el procés de producció i distribució d'una obra audiovisual, i dels professionals que hi intervenen.
- Capacitat de valorar críticament l'oportunitat que a vegades ofereixen els mitjans d'invertir els rols emissor-receptor.

3.2 Àmbit de l'expressió

- Capacitat de detectar els diferents àmbits, temes i situacions no tractats, tractats de forma escassa o deficient en els mitjans de comunicació i altres que apareixen més destacats.

4. Recepció i audiències

4.1. Àmbit de l'anàlisi

- Capacitat de dilucidar per què agraden unes imatges o per què tenen èxit: quines necessitats i desigs (cognitius, estètics, emotius, sensorials...) satisfan.
- Capacitat de discernir i assumir les dissociacions que es produeixen a vegades en l'espectador entre emotivitat i racionalitat, entre l'interès més o menys primari que generen les imatges i les valoracions racionals que se'n fan.
- Capacitat de detectar els mecanismes d'identificació i de projecció i immersió que s'activen davant dels personatges, les accions i situacions d'un relat, videojoc, internet...

- Capacitat de valorar els efectes cognitius de les emocions: idees i valors que es relacionen amb personatges, accions i situacions que susciten emocions positives o negatives.
- Coneixement de la importància del context personal i social en la recepció i valoració de les imatges.
- Capacitat de reflexió sobre els hàbits propis de consum mediàtic.
- Capacitat de selecció dels missatges que es consumeixen, d'acord amb uns criteris conscients i raonables.
- Adquisició d'hàbits de recerca d'informació sobre els productes disponibles als mitjans.
- Coneixements bàsics sobre els estudis d'audiència: per què serveixen i les limitacions que tenen.
- Coneixements bàsics sobre les principals tècniques de programació.
- Coneixement dels diferents col·lectius i associacions d'espectadors i usuaris dels mitjans audiovisuals.
- Coneixement del marc jurídic que empara i protegeix el consumidor en la seva recepció audiovisual.
- Capacitat de produir aprenentatges, consciència sobre el que s'aprèn davant les pantalles, capacitat de transferir aquests aprenentatges a altres escenaris de la vida, etc.

4.2. Àmbit de l'expressió

- Coneixement del poder que comporta estar informats dels canals i les possibilitats legals de reclamació davant de qualsevol incompliment de les normes vigents en matèria audiovisual.

5. Valors i ideologia

5.1. Àmbit de l'anàlisi

- Capacitat de detectar i prendre partit davant la ideologia i els valors que es desprenen del tractament que es fa dels personatges, accions i situacions.
- Capacitat d'analitzar i valorar els missatges audiovisuals com a reforç dels valors imperants a la societat o com a portadors de valors alternatius.
- Capacitat de detectar els estereotips més generalitzats, sobretot quant a gènere, etnicitat, minories socials o sexuals, discapacitats, etc., i d'analitzar-ne les causes i conseqüències.
- Capacitat de distingir entre la realitat i la representació que els mitjans ofereixen de la realitat.

- Capacitat per reconèixer que no es pot estar informat sobre la realitat si només es recorre a un sol mitjà.
- Capacitat d'analitzar críticament els efectes d'homogeneïtzació cultural que a vegades exerceixen els mitjans.

5.2 Àmbit de l'expressió

- Capacitat de produir missatges senzills per transmetre valors o per criticar els que presenten alguns productes mediàtics.

6. Estètica

6.1. Àmbit de l'anàlisi

- Capacitat d'extreure plaer dels aspectes formals, és a dir, no només del que es diu sinó també de la manera com es diu.
- Capacitat de relacionar les produccions audiovisuals amb altres manifestacions mediàtiques o artístiques (influències mútues...).
- Capacitat de reconèixer una producció audiovisual que no s'adeqüi a uns criteris mínims quant a qualitat artística.
- Capacitat d'identificar les categories estètiques bàsiques, com ara la innovació formal i temàtica, l'originalitat, l'estil, les escoles o tendències.

6.2. Àmbit de l'expressió

- Capacitat de produir missatges audiovisuals elementals que siguin comprensibles i que aportin una certa dosi de creativitat, d'originalitat i de sensibilitat.

Apèndix

Presentem a continuació les llistes amb els noms dels experts que van participar en les dues fases de la iniciativa.

Experts iberoamericans consultats⁴

Aguaded, Ignacio. Universitat de Huelva, Espanya

Amador, Rocío. UNAM, Mèxic

Aparici, Roberto. Universitat Nacional a Distància (UNED), Espanya

Aranguren, Fernando. Universidad Distrital Francisco José de Caldas, Colòmbia

Arévalo, Javier. Secretaria d'Educació Pública, Mèxic

Ávila, Patricia. Institut Llatinoamericà de Comunicació Educativa (ILCE), Mèxic

Bartolomé, Antonio. Universitat de Barcelona, Espanya

Bernal, Héctor. Institut Llatinoamericà de Comunicació Educativa (ILCE), Mèxic

Blois, Marlene. CREAD, Rio de Janeiro, Brasil

Bustamante, Borys. Universidad Distrital Francisco José de Caldas, Colòmbia

Cabero, Julio. Universitat de Sevilla, Espanya

Candiotti, Carmen. Ministeri d'Educació, Espanya

Crovi, Delia M. UNAM, Mèxic

Del Río, Pablo. Universitat de Salamanca, Espanya

Dorrego, Elena. Universidad Central de Venezuela

Esperón Porto, Tania. Universitat de Pelotas, Brasil

Fabbro, Gabriela. Universidad Nacional de La Plata, Buenos Aires, Argentina

Fainholc, Beatriz. CEDIPROE, Argentina

Fontcuberta, Mar de. Pontificia Universidad Católica de Chile.

Fuenzalida, Valerio. Universidad Católica de Chile

Funes, Virginia. UMSA, Buenos Aires, Argentina.

Gabelas, José Antonio. Grup Spectus, Saragossa, Espanya

García Fernández, Nicanor. Govern del Principat d'Astúries, Espanya

García Matilla, Agustín. Universitat Carlos III de Madrid, Espanya

Gutiérrez Martín, Alfonso. E. U. Magisteri de Segòvia, Univ. Valladolid, Espanya

Hermosilla, Elena. CONACE, Xile

Hernández, Gustavo. Universidad de Caracas, Veneçuela

Kaplún, Gabriel. Universidad de la República de Montevideo, Uruguai

López, Emma. Institut Llatinoamericà de Comunicació Educativa(ILCE), Mèxic

Maquinay, Aurora. Departament d'Educació, Generalitat de Catalunya, Espanya

Merlo Flores, Tatiana. Universidad Católica, Buenos Aires, Argentina

Miralles, Rafael. Universitat de València, Espanya

Morduchowicz, Roxana. Ministeri d'Educació, Argentina

Obach, Xavier. Televisió Espanyola, Espanya

Ojeda, Gerardo. Associació de Televisió Educativa Iberoamericana (ATEI), Espanya

Orozco, Guillermo. Universidad de Guadalajara, Mèxic

Ottobre, Salvador. Universidad Austral, Argentina

Pereira, Sara. Universidade do Minho, Portugal

Pinto, Armanda. Universidad de Coimbra, Portugal

Pujadas, Eva. Universitat Pompeu Fabra, Barcelona, Espanya

Reia-Baptista, Vito. Universidad de Algarve, Portugal

Quintão, Vânia. Universitat de Brasília, Brasil

Quiroz, Teresa. Universidad de Lima, Perú

Rincón, Omar. Universidad Javeriana, Colòmbia

San Martín, Patricia. CONICET, Argentina

Vázquez, Miguel. Institut Eduardo Pondal, Santiago de Compostel·la, España

⁴ En aquesta llista consten només els experts iberoamericans consultats que van fer aportacions al document base (46 d'un total de 54).

Experts de l'àmbit estatal⁵

Aguaded, Ignacio. Universitat de Huelva.

Aparici, Roberto. Universitat Nacional a Distància (UNED).

Candioti, Carmen. Ministeri d'Educació, Madrid.

Del Río, Pablo. Universitat de Salamanca.

Ferrés Prats, Joan. Universitat Pompeu Fabra, Barcelona.

Gabelas, José Antonio. Grup Spectus, Saragossa.

García Fernández, Nicanor. Departament d'Educació del Principat d'Astúries.

García Matilla, Agustín. Universitat Carlos III, Madrid.

Gutiérrez Martín, Alfonso. E. U. Magisteri de Segòvia, Universitat de Valladolid

Maquinay, Aurora. Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya.

Obach, Xavier. Televisió Espanyola, Madrid.

Ojeda, Gerardo. Associació de Televisió Educativa Iberoamericana (ATEI).

Pujadas, Eva. Universitat Pompeu Fabra, Barcelona.

Vázquez, Miguel. Institut Eduardo Pondal, Santiago de Compostel·la.

5 Consten en aquesta llista els experts d'àmbit estatal que van estar presents en el seminari realitzat el dia 11 de novembre de 2005, seminari en el qual es va aprovar per consens el document *Competències en Comunicació Audiovisual* (14 de 18).